

Ervin Fritz

Radoživost

Državna založba Slovenije, Ljubljana 1989

Hvalnica življenja (1967), *Dan današnji* (1972), *Okruški sveta* (1978), *Minevanje* (1982), *Dejansko stanje* (1985) in *Slehernik* (1987) tvorijo Fritzovo *Radoživost*. Zavoljo doslednosti velja iz njegove pesniške bibliografije omeniti tudi avtorski *Pesniški list* (št. 5) iz leta 1972, ki prinaša izbor, ter dejstvo, da so v natisu zbranih pesmi umaknjene iz zbirk vse tiste, ki so se v primarnih izdajah pojavile več kot enkrat. Poteza DZS, da izda zbrane pesmi pesnika (dramatika in dramaturga) že kar sredi njegove ustvarjalne poti (kar je svojevrsten fenomen), kaže na prefinjen čut knjigotržne miselnosti. Fritz je namreč eden redkih, ki se mu ni potrebno bati, da bi njegove knjige dolgo ostajale na knjigarniških policah. Vzroki njegove priljubljenosti, tako v krogu sladokuscev kot tistih bolj redkih bralcev, prav gotovo ležijo v njegovi široki dojemljivosti, ki pa je nikakor ne gre označiti za kakšno naivno ljudsko preproščino, ampak kot povsem avtentičen Fritzov izraz. Ta je posledica njegove izredno močne miselne napetosti in prefinjenega čuta za estetsko večplastnost.

Pojav Fritzove poezije sredi šestdesetih let spremlja svojevrsten (a za nas že kar značilen) paradoks: Če povzamemo njegova lastna razmišljanja o tem obdobju, se je v začetku zavestno definiral kot socialno angažiran pesnik, ki odprto sprejema idejo socializma in v njenem imenu stopa pod luč novega sveta. V tem smislu se je Fritz seveda distanciral in postavil nasproti sočasnemu toku nastopa slovenske (neo)avantgarde. Povzdigovanje in hvaljenje življenja je bil očiten protest proti umiku in razvrednotenju vrednot, proti razumevanju poezije kot le svobodne igre s pomeni in besedami. Spričo tega se je režimsko nestrinjanje in proglašenje Fritzove poezije za provokativno izkazalo za banalno slepomišenje takratne kulturnopolitične srenje. Kljub temu, da se je Fritz kasneje sramoval svoje (razvpite) pesmi *Zakaj sem postal režimski pesnik*, pa jo je potrebno razumeti ravno v luči njegovega upora »praznemu avantgardnemu bebljanju«, kot temu sam pravi. Mladostniški idealizem, napolnjen s smislom in vrednotami, pa danes pomeni tisto

glavno značilnost, ki označuje Fritzovo samosvojost in neodvisnost, pa čeprav zametki tega izhajajo iz njegovega hotenja, da bi deklariral »angažiranost socialističnega pisatelja, ki se zavzema za najnaprednejši socialni projekt in se pri tem enači s socialnimi silami, ki so nosilci tega projekta«.

Prva zbirka, *Hvalnica življenja*, tako najpoprej razkriva ljubezen kot najbolj primarno (tu-bitu) doživljanje, v katerem se šele razmahne in udejani življenje kot tako. Občutki razkola, ki jih kažejo precepi vsakdanjosti, dvom o lastnem početju »Kdo še potrebuje / mojo besedo?« ter nevarnost vdaje resignaciji se izpeljejo v spoznanje o nujnosti razcepa, o njegovi pozitivnosti, ki nas poganja naprej. Fritz se ves čas trmasto rešuje in zavezuje ljubezni do življenja.

Ta idealni subjektivizem, izvirajoč iz mladostniške odprtosti do sveta, doživi svoj odklon v drugi zbirki *Dan današnji*, kjer neobremenjeni zalet pristane na trda tla:

Kar sem doživel, ni nič vredno;
ničesar, kar bi izročil spominu,
nič ni bilo takega,
kar bi lahko nosilo nalepko: za vedno.

Jaz sem ena tistih možnosti,
ki se nikdar ne uresniči:
bog izbere nekaj usod,
druge uniči.

Vsakdanjost, neskončni Fritzov svet, pokaže svojo praznino, smisel, za katerega se je zdelo, da ga trdno drži v rokah, se izmakne: »Ne vem več, kje stojim. / Moj kompas kaže narobe. / Počasi razpadam v drobce. / Nimam več svoje podobe.« Izguba naivne poštenosti, občutek prve prevaranosti, to pri Fritzu ne povzroči pozicije, obarvane s cinično distanco, njegovo »spregledanje« le še utrdi zavest o tem, da je življenje ves čas »ostrina«, boj za njegov smisel. Premik, ki ga doživi, da spoznanje, da pomen ne prihaja od zunaj, temveč je možen šele skozi notranjo individualno sfero, skozi notranje »spregledanje«:

Kaže, da je treba začeti pri začetku.
To se pravi, spet pri ljudeh:
prepovedano rdeče jabolko je dozorelo.
Storimo izvirni greh.

Spoznanje še ne pomeni izгона, bitka ni izgubljena, groza spričo smrti in nič se je umaknila onovni vedrini: »najin račun, moj Bog, s stvarstvom je kvit. / Ostala sva sama – dva fanta vesela – / greva k nebeškemu Figovcu pit!« Dan današnji, ki odpre svet, ki ga Fritz ne

bo več zapustil, je pesnikov trud, da napolni minljivost s tisto trdno osnovo, ki bo v luči/senci življenja bivanje osmišljevala.

Okruški sveta že s svojim imenom merijo na stopnjevanje Fritzovih poprejšnjih tem. Začenja z ljubezensko liriko, kjer ljubezni kot bitni skušnji sveta postavi nasproti smrt, spriči katere se strast bivanja le še povečuje. Svoj pogovor z življenjem zaokroža z »nemirnim ravnotežjem«, ki ga dosega skozi ponovna doživetja majhnih in preprostih stvari, katerim trmasto podaja smisel. Propad, travmatično zarezo med življenjem in smrtjo, rešuje z energijo do nenehnega ustvarjanja. Zavedajoč se minljivosti, zaseda Parnás. Poezija, s pomočjo katere išče svojo neizgorljivost in večnost trajanja, mu hkrati pomeni tudi najlepše v univerzalnosti tu-bivanja. Doživljajsko zorenje se skozi zbirko stopnjuje, trmasto iskanje smisla ne pojenja, radoživost postane iskriava:

Blizu božanstva sem, čudežna snov;
snov, ki misli, snov, ki je dobre volje.

Zato je moj najbolj pravi naslov:

E. F. Zemlja. Rimska cesta. Vesolje.

Zbirka *Minevanje* je totalen preobrat: Fritzova zaljubljenost v življenje, negovana s stalnim naporom, se zlomi. Smrt, neskončna praznina se osamosvoji. V Fritzov ideal poseže groza banalne realnosti, proti kateri je človek nemočen. Smrt ostane nerazumljiva, osovražena: pesnika napade nepopisen strah, resignacija, izguba upanja:

VES SVET JE MRTEV, moja mala,
vse je zašlo s teboj, ki si zašla.

Le skupaj sva živeti znala
in s tvojo smrtjo umrla sva oba.

Ob nastali pustoti se nagovarjanje sveta izkaže za nesmisel, »sesipam se kot pepel« zapiše Fritz, občutek totalne katastrofe, ogoljufanosti. »Sem, da me ne bo«, se izkaže kot uvidenje, da vprašanja smrti ni moč preseči. Ta na koncu vedno je. Takšno spoznanje pa razprostre dvom ne le o smislu posameznika, temveč sveta, družbe, zgodovine in konec koncev o pomembnosti samega pesnika, ki se začuti nebogljen in nepomemben. Pa vendar Fritz v življenjski resničnosti najde notranjo uravnoteženost, nepretenciozno zastavi, da je potrebno znati za »dobro stvar živeti in – seveda – umreti. In izgovarjati svet, ki se izgovoriti da.«

Dejansko stanje tako prinese novo skušnjo, radoživost dobi ton ironije in sarkazma. Gre za zbirko, v kateri brez zadržkov nudi svoj »družbeni nazor«, svoj pogled na realno stanje. Loti se konkretnih socialnodružbenih pojavov (usmerjeno šolstvo, Veliki očetje...), ki zaradi svoje »slepote« kar kličejo h kritiki. Te pojavnosti riše v njihovi smešnosti, svojo bolečino ohranja zase ali jo podaja s humorjem.

Slehernik, zadnja pesniška zbirka, ki s svojim naslovom »kokerira« z znano označbo vsesplošne zapisanosti smrti, je nekakšna »sprava«, zrelost se kaže v distanci, a značilno fritzovski. Loti se vse svoje tematike: umrle ljubezni, svojega položaja in položaja naroda, ponovne ljubezni, družbenega življenja in univerzalnosti pesnika. Začetna misel, ki označuje zbirko, se na koncu izteče v vročično vzklikanje:

Ogenj sem! K višku sem planil, stremuh,
bojevnik zoper smrt, sovražnik niča.
V ognju se spečem, sam svoj vsakdanji kruh.
Vsakdanji kruh, ki se zveliča.

In ne gre, da mu ne bi verjeli. V značilnem razklanem racionalizmu današnjega časa s humorno ironijo tke zveze in podaja smisel tu in zdaj bivanja. Zaokrožen pogled kaže na pošten in iskren spopad s svetom in samim seboj. Miselna intenzivnost in včasih umirjeno, drugič razgreto iskanje pomenov sveta opravičujeta tisto samosvoje mesto, na katerem Fritz stoji. V slovensko poezijo je poleg svojeglave vzniklosti, neverjetne (in za Slovence kar nič značilne) radoživosti vnesel tudi kopico sijajnih pesmi »šansonskega in songovskega žanra«, njegova vsebinska (in oblikovna) odprtost, grajena na navidezno obrobni bivanjskih strukturah, pa zaokroži tematiko pristnega pesniškega doživljanja, podanega na iskri in dojemljiv način.

Omeniti pa velja še pronicljivo in korektno opravljeno spremno pisanje Jožeta Pogačnika ter pozdrav pesnikovemu letošnjemu Abrahamu.

Ženja Leiler